

BERGAMA'DA SAĞLIK YURDU - TAPINAK: ASKLEPION

Halil İbrahim GÖKTÜRK

Neredeyse Ege uygarlığıyla atbaşı yarışan küçük bir ilçemiz var .. ki hani iki buçuk bin yıl ötesinde büyük ve ünlü bir Başkent'miş. Bergama, adıyla bile dünden bugüne değişen bir yerin evrimine tipik bir örnek sayılır: "Pergamon" un kökü ta mitolojik hayallere uzanır. Bir söylentiye göre kurucusu "Pergamon", Akhilleus'ün oğludur, da.. Korent yarımadasından Anadolu'ya kaçar. Buradaki kralı öldürür ve onun yerine geçer. Böylesine geçmişî sislere karışık bir kent bilinenleri dışında, acaba altında daha da neler sakladığı tastamına bilinmemektedir. Varsın Helen Çağı ile Roma koyunkoyuna yatadursun... Hele 335 M.'den, Bakırçay'a katışan sulara ve vâdilerine gözlerini dikmiş bakan Akropolis tepesi hâlâ dirençli bir soru işareti gibi yüksele dursun...

İzmir İline 110 Km. ve Dikili kıyılarına 29 Km.'lik bir asfaltla bağlı Pergamon'un yaklaşık nüfusu 124.000 iken, şimdiki Bergama sadece 24.000 kişi kadardır. Yine varsın şehrin adı ve

kuruluşu mitolojik masallara karışsın.. Ama beride, İ.Ö. IV. yüzyılda, bu ülkenin Perslerin eline geçtiği besbelli.. Ardından Pergamon, İskender'in egemenliği altına girer (İ.Ö. 334). Sonra bu bağımsız krallık devletinin Attalos dönemlerinde parlak bir yaşam sürdürdüğü ortadadır. Zamanla çevresini güçlü egemenlikler sarsa da, kendisi ona vergi öder, yine özerk yaşamının yolunu bulurdu. Romalı Antoninus (İ.Ö. 34) Bergama ile bölge topraklarının doğusuna el koyar. Bir süre kendisi de orada kalır. Kleopatra'nın isteği üzerine zengin Bergama kitaplığından 200.000 kitabı Mısır'a armağan gönderir. Bu dönem hıristiyanlığı da içine alan ve Roma'nın ikiye bölünmesine kadar süren bir Krallık şehrinin ilginç yaşam şerididir. Özetle, Başşehir Osmanlıların eline geçene dek pek çok el değiştirmiştir.

Biz her yıl olduğu gibi Bergama Kermesi Şenliklerine sahne olan ve buranın en ilginç yeri Asklepeion'u gezeceğiz hep beraberce... İ.Ö. IV.

Asklepion sağlık yurdundan bir bölümün görünüşü.

yüzyıl: Asklepion hem tapınak, hem sağlık yurdu. Ve bugünkü hastane yerinde.. yani Tanrıevinde, Tanrı çocuğu insanoglunun acıları dindiriliyor. Özellikle dua ile ot ilaçları, tıp yöntemleri birbirine karıştırılarak. Öncelikle akıl, ruh ve sinir hastalıklarının onutulmasında yurt başarıyla kullanılmış. Biz yine ilginç tarihceye bir göz atalım: Asklepios (Romalılarda lâtince Aesculapius = Üskülap) eski Grek'de sağlık ve hekimlik Tanrısıdır. Dahası Apollon'un oğludur da.

Mitoloji aşırma, yakıştırma olarak çok ama hoş şeyler söyler. Çok Tanrılarında ayrılan Toprak Tanrısı Asklepios, hekimlik san'atının kızı Hygieia (Yunanca'da sağlık) ile onun (Asklepiades = Asklepios oğulları) hekimleri arasında ortak bir ata sayılır. Hekim oğulları aracılığıyla tıp san'atı bile bir süre sıkı bir lonca düzeni içinde sirlara bürünerek sürdürülmüştü. Asklepios'un yönetimindeki bu hekimlik ocakları ve sağlık yurdu tapınaklarından yalnız Bergama, Trikke, İstanköy, Epidauros ve Atina'dakiler yeryüzüne çıkarılabildiler. Buralarda rahip - hekimler eliyle tıbbi çarelerin yanısıra dinsel inanç yolları, oruç, banyolara, uyku kürü, musiki, düş yorumu ile Hippokrates'in İstanköy sağlık yurdunda uyguladığı deneysel tıp yöntemleri de yer aldı. Ama "Asklepios tababet kültürü"nü benimseyen tıbbin babası Hipokrat'in hekimliği ile yaşam öyküsü bile yine masallara karıştırılmaktan kurtulamamıştır.

Nitekim, Apollon'un oğlundan önce Anadolu'da Tanrı Telesfor (yahut Telesphos, sağlıkçı Asklepios'un oğlu) vardı. İlk çağlardaki şifalı sıcak - soğuk sular, temiz hava, müzik, eğlence ve kültür yollarıyla moral ve fizik tedaviler, en son geliştirmeleriyle Pergamon'da birleştirilmiş bulunuyordu. Yalnız Anadolu'ya özgü nitelikler taşıyan Bergama Asklepion'unun başka bir eşi de yok gibidir. Öglesine ki Anadolu Asklepion efsanesine bir masal da bizim Bergama'dan katılmış.

Sözde insanları iyileştirerek ölüme meydan okuyan Asklepios'u, Tanrılar Tanrısı Zeus, yıldırımlarıyla yere serer. Ama ünlü hekimin son nefesteyken yazdığı reçete, hinçli yağmurun altında bir otun üstüne düşer. Böylece reçetenin özü yağmur sularıyla ota karışır. İşte her derde deva sarımsak oradan biter.

Helenizm çağında kurulan ve Roma döneminde geleneksel görevini on yüzyıl sürdüren Sağlık Yurdu - Tapınak kalıntılarıyla bile, mantıklı

kuruluş ve yöntemlerinden gelen tarihsel görevine hâlâ tanıklık etmektedir. Öyle ki yine aynı tad ve aynı sesle akan "Kutsal Su" çeşmesi bile yan, yön ve lezzet değiştirmemiş.. üstünden çağlar gelip geçse de.. Yazık ki şimdi boşu boşuna akmaktadır, ilçe halkı kaba bir terkos suyuna razı olurken.. Neyse biz yine geçmişe dönelim: Asklepion'un dünyada ikinci olan zengin kitaplığıyla, tiyatrosu, jimnazıyomu, kutsal çeşmesi, banyoları, kutsal koridoru, Rüyalara Vâdisi denilen fizik ve moral tedavi yöntemleri ve kuruluşları daha o günlerden modern tıbbın esaslarını oluşturuyordu. "Yanında, kutsal tapınağa bir armağan adagıyla ve içinde engin umutlarla gelen hastalar, önce kutsal pınarda yıkanır- lar, armağanlarını sunular, anakapının önünde beklerler. Sanki bir mucize imişcesine büyük kapı kendiliğinden açılır. İçeri kabul edilenler hakkında bir tür tıbbi araştırma ve soruşturma yapılır. İyileştirmede güdülecek yol ve tavsiyeler saptanır. Büyük Tapınağa alınmadan önce, gerekli banyo ve ilaçlardan sonra altından sular akan tünel koridordan geçirilerek, ilâhiler arasında "Rüyalara Vâdisi"na varırlar.

Grup hastaları kendilerine ayrılan divanlara uzanır. Aldıkları ilaçların etkisi ve dıştan esinlenmelerle bir çeşit yarı hipnoz durumuna girerler. Gördükleri rüyalar ertesi günü rahip-hekimler tarafından yorumlanır, Su şırlıltıları, ilâhi sesleri, hekimlerin Tanrı adına telkinleri ve aldıkları ilaçların kutsal etkinliği altında ruhen hazırlayıcı ve büyüleyici bir döneme varırlar. Böylece hafif kandıllık ışıklarıyla aydınlanan yüksek mermer kubbeli ve gözkaşırtıcı "(Telesfor)"un tapınağında artık. Burada amaç tabiat üstü eğitimleri ve dinsel inançları uyarmak, manevi heyecan yaratmaktır. Mihrapta Tanrı heykeli hafif bir ışık altında tüm heybetiyle durmaktadır. Önündeki çok süslü bir dekor içinde, rahip-hekimler müzikli ilâhiler söyler, sonra ahenkli âyin son bulur, ışıklar yarıyarıya söner. Mihrabın arkasından ve görünmeyen bir egemen ve dokunaklı ses sanki gaipden kendilerine seslenir: Tanrı'nın sağlık ve iyileşme için yardımcı olan buyruklarını onlara aktarır. Hastalar coşkulu ve bir süre büyülenmişcesine Tanrı'nın elçisi olan rahip-hekimlere izlenimlerini ve sonsuz şükranlarını dile getirirler" (*). Tapınağın sembolleri yılan, horoz, değnek ve kupa'dır.

Bir yılan hikâyesi.. belki de hikâyelerin en yararlısı. İşte Önyasya'daki hastanelerin en eskisinde geçer. Bir gün Asklepion'un Tapınak - Sağlık Yurdu'na bir hasta gelir, Başhekim rahip Kalinos, hastayı kapıda karşılar. Zira kapının üstünde, "Tanrıların Buyruğuyla Buraya Ölüm

Giremez" yazılıdır. Hekim Kalinos Hastayı muayene eder ... ve "lyileşmene olanak yok" der. içeri kabul etmez. (Ki hâlâ ölümcül hastalar, bugün de içerde ölmeleri için pek alınmazlar) büsbütün umutsuz kalan hasta kendine kiyıma kararıyla geri döner şifa kapısından ... kötümser ve üzgün gerisingeri giderken yol kenarında iki yılanın bir kaptan süt içtiklerini ve sütü zehirle karışık olarak yine aynı kaba kustuklarını görür. Canına kıymaya kararlı hasta, hemen bu ağu kusmuklu kabı ağzına diker, içer. Arkasından hastayı soruşturan Dr. Kalinos, hastanın ölmediğini, tersine iyileştiğini öğrenir. Orada günümüze kadar gelen bir taş sütün üstündeki süt kabından içen yılanların kabartmaları, olaya hâlâ sessizce tanıklık etmektedir. İşte bu iki yılan hem Asklepiyon'un hem de tıbbın sembolü oluvermiş ... ki yeryüzündeki yılan ağusundan bile yararlanılabileceğini düşündürmüyor mu?

Yaşadığımız toprakların üstünden belki dokuz uygarlık konup göçtüler. Bu yerin her karış yüzü nasal kutsal, altı da aynı degerde oldu, bizim için... Çünkü şimdiki bağı bulunduğumuz çağdaş ulusal ve dinsel değer yargılarının o eski uygarlık dönemlerinde belki adı ve sanı bile yoktu. Neylersiniz ki bugünkü değer yargılarının da yarınlarda nelere dönüşebileceğini kesinlikle bilemiyoruz... O halde bu toprağın üstü ve altıyla öz mirasçıları ve sahipleriyiz. Salt yeraltından çıkarılan eski eserlerimiz, çeşitli kültür hazinelerimize asla üvey evlad gözüyle bakamayız. Güzeli konuşturan san'at feşefesi gönüllere, sevginin tohumlarını serper. "San'at zevki yükseldikçe gönül derinleşir. San'at, gereğinde törelerin,

bağnazlıkların yumuşamasını ve arınmasını sağlar. İnsanın kendi kendisini tanımmasını kolaylaştırarak, eğilimlerinin ve tutkularının sertliğini yumuşatır. Böylece hem sevmeyi, hem sevilmeyi kolaylaştırır". Kaldı ki geçmişin önceki sahiplerine, hele onların paha biçilmez san'at eserlerine yabancı ve eski kiracı gözüyle bakmak en azından yurt kavramımızla hiç bağdaşabilir mi? Yine bilinir ki yurdumuzda sayısız tapınak yıkıntıları var. Onlar da bugün içimizde yücelen Tanrı sevgisinin, dünkü insanlardaki biçimleriyle birer sembolü sayılmaz mı? Özetle duyulan duygu tek Tanrı yalnız biçimi ayrı...

Ne var ki "Mal ya da ün için bağımlı olmayan ve gönül özgürlüğünü koruyan kimsede sevgi kolay yerleşir". Sevgiyi öldüren, solduran kızgın sam rüzgârları, çapını bilmez, güdük boyutlu yoz bağnazlıklardır. Belki de Türkiye'nin çağdaş kültür, san'at ve uygarlık düzeyine ulaşması, çeşitli faktörleri yanında, bu yeraltı hazinelerinin dünyadaki öteki benzerleri gibi tümüyle insanlık hizmetinde sergilmesine bağlıdır da diyebiliriz.

Bergama'dan dönerken; sabahın ilk ışıklarıyla, kutsal çeşmenin su şırıltıları, Telesfor tapınağının kubbesindeki kuşların civıltıları, sanki arkamızdan ölümlü insanogluna, ölümsüz Asklepiyon'un şifa dileyen sürekli ilâhilerini seslendiriyordu.

(*) Haziran 1978'de Bergama Kermesi Şenliklerinin açılışında Sayın Prof. Rasim Adasal'ın yaptığı konuşma ve kitap çalışmalarından yararlanılmıştır. Teşekkürler.

DUYULARIN SEVİNCİ

Santha Rama ROU

Japonya'da ay ışığını seyretme toplantısı diye bir toplantı vardır, sizi ona davet ederler, fakat orada hiç konuşulmaz. Güzel ve zevkli bir çevrede oturur, ayın doğmasını seyreder ve bundan zevk almayı öğrenirsiniz.

Japonlar tabiata karşı olan hayranlıklarında bizim anlayamayacağımız kadar ileri giderler. Kışın ilk yağın karını seyretmek ve kutlamak için toplantılar yaparlar. Karın birden çevreyi nasıl değiştirdiğinin, bütün çizgileri nasıl yumuşattığının, ışıkla gölge arasındaki farkları nasıl ortadan kaldırdığının zevkini tadarlar.

Japonlar güzel bir yaz gecesi kırlara dinlemeğe giderler, evet dinlemeğe, neyi biliyor musunuz? Böceklerin müziğini ve orada saatlerce sessiz kalırlar.

Beni bir gün birçok kibar hanımların mangal gibi bir şeyin etrafında oturdukları bir toplantıya çağırılmışlardı. Mangal kömürü yanarken içine değişik bir çok odun parçacıklarını atıyorlar, biraz yanınca kadar içinde bırakıyorlar, sonra duman çıkaran bu odun parçalarını özel bir tepsi içinde sıra ile herkes koklasın diye gezdiriyorlardı. İnsan ilk defa orada şeftali, kiraz, çam, pelesenk ve daha başka odunların müzik notaları gibi birbirinden ayrı koku nüansları olabileceğinin farkına varıyor.